

Ansvar utan handling

En kartläggning av kommunernas
stöd till kvinnor och tjejer utsatta
i prostitution och pornografi

Innehållsförteckning

Förord	2
Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige	3
Avgränsningar i rapporten	3
Pornografi och prostitution – två sidor av samma mynt	4
Nya grepp för sexuellt utnyttjande	5
Förövaren	6
Kvinnorättsfrågor ställs mot varandra	6
Språkbruk kring prostitution och pornografi	7
Hur många kvinnor och tjejer utsätts i prostitution och pornografin?	8
Metoder för stöd genom jourernas beprövade erfarenhet	9
Lagar och konventioner	11
Internationella åtaganden	12
Nationell strategi 2016-2026	14
De sju jämställdhetspolitiska delmålen	14
Kommunens ansvar enligt socialtjänstlagen (2025:400)	15
Stöd till kommunerna från Socialstyrelsen	16
Exitprogram	16
Stöd särskilt till kvinnor och tjejer i pornografin	16
Roks kartläggning av kommunernas arbete för kvinnor och tjejer i prostitution och pornografi	17
Vilka kommuner har svarat?	17
Roller ansvariga för arbetet för kvinnor och tjejer utsatta i prostitution och pornografi	17
Kommunernas uppdrag och ansvar för att ge stöd till kvinnor och tjejer utsatta för pornografi och prostitution	18
Aktuella exitprogram inom kommunerna för kvinnor och tjejer utsatta för pornografi och prostitution	18
Kommunernas uppsökande arbete för att fånga upp tjejer och kvinnors utsatthet i pornografin	19
Kunskapsnivå i frågan om pornografi och prostitution	20
Ursprunget till kunskap om pornografi och prostitution	21
Utbildningsinsatser för socialsekreterare om utsatthet för pornografi och prostitution	22
Kommunala övriga stödinsatser för kvinnor och tjejer utsatta för pornografi och prostitution	22
Antalet kvinnor och tjejer som fått stöd, via kommuner, vid utsatthet för prostitution och pornografi under 2024	22
Sammanfattade analyser	24
Rekommendationer	25

Förord

Sverige var först i världen med att slå fast en grundläggande feministisk princip: mäns köp av kvinnors och tjejers kroppar är inte acceptabelt. När sexköpslagen infördes 1999 markerade den en historisk vändpunkt – för första gången riktades straffet mot förövaren, inte den utsatta. Det är svårt att förstå varför lagstiftningen om prostitution har en sådan feministisk lagstiftning, men pornografin bara får fortsätta finnas. Redan på 1980-talet såg man sambanden mellan prostitution och pornografi. Trots det har pornografins värld förblivit ett laglöst rum där kommersiell exploatering normaliseras och där kvinnors och tjejers utsatthet reduceras till "innehåll". Lagstiftningen har stärkts – men verkligheten för kvinnor och tjejer som behöver skyddas har inte förändrats i samma takt.

I denna rapport återkommer samma frågor, gång på gång: Var är kvinnorna och tjejerna i kommunernas arbete? Var finns kvinnojourernas och tjejjourernas kunskap om våldet och bemötandet hos kommunerna? i rutiner, i stödsystem, i praktiken?

Mellan lagstiftning och det oeffektiva stödet hos kommunerna finns kvinnorna och tjejerna själva. De läser om en lagstiftning som ska skydda dem, men som de inte kan se, inte nå och inte få del av. De som fortfarande bär konsekvenserna av en industri där mäns efterfrågan styr och där deras egna livsvillkor osynliggörs.

I skuggan av allt detta står kvinnojourerna och tjejjourerna – det ständigt närvarande, ofta underfinansierade skyddsnätet. Det är där kvinnor och tjejer landar när inga andra strukturer håller. Det är där deras berättelser tas på allvar, där deras säkerhet prioriteras och där stödet är konkret, mänskligt och feministiskt förankrat.

Det är vår förhoppning att den här rapporten inte bara beskriver ett problem, utan också väcker den politiska vilja som krävs för att lagstiftningen ska bli verklighet för de kvinnor och tjejer den är skriven för. Kvinnor och tjejer utsatta i prostitution och pornografi förtjänar att synas, höras och skyddas – inte om trettio år till, utan nu.

Vi vill rikta ett varmt tack till kommunerna som deltagit i vår kartläggning. Deras svar är ärliga. De visar att viljan att göra rätt – men också att resurserna ofta saknas, kompetensen är ojäm och att ansvaret faller mellan stolar.

Slutligen till alla kvinnor och tjejer utsatta i prostitution och pornografi: Det här arbetet, den här rapporten och varje ord i den, finns för att du finns. För att det du varit med om inte är ditt fel. För att din historia är verklig, viktig och värd att tas på största allvar. Du förtjänar stöd, trygghet och ett liv där ingen har rätt att köpa makt över din kropp eller ditt liv.

Adine Samadi

ordförande för riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige.

Är du utsatt och inte vet vart du ska vända dig?

Kontakta en kvinnojour eller tjejjour. De kommer att stå vid din sida och hjälpa dig med det du önskar.

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks) har sedan 1984 arbetat mot mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn. Som den äldsta riksorganisationen som enbart samlar kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, har Roks en unik position att både representera jourernas erfarenheter och driva på förändringar i samhället.

Roks uppdrag är att ge kvinnojourerna och tjejjourerna stöd och en gemensam röst gentemot politiker, myndigheter och beslutsfattare, med målet att påverka lagstiftning och åtgärder så att kvinnor och tjejer får samma makt som män och killar att forma både sina liv och samhället i stort. Organisationen utgår från en analys av könsmaktsordningen, där våld ses som den yttersta konsekvensen av den ordningen.

Frågor om pornografi och prostitution har sedan starten varit centrala för Roks. Organisationen har lyft dessa områden som tydliga exempel på hur kvinnors rättigheter och trygghet kan hotas i samhället. Roks har länge påpekat att pornografi och prostitution inte bara skadar kvinnor och tjejer, utan även befäster och normaliserar mäns makt och kontroll över henne.

Roks arbete mot pornografi och prostitution har också varit direkt kopplat till viktiga lagstiftningar i Sverige, såsom sexköpslagen - som var den första av sitt slag i världen. Sexköpslagen är ett centralt verktyg för att skydda kvinnor och tjejer från kommersiellt och sexuellt våld, samt för att markera att samhället tar våld och exploatering på allvar.

Genom sina kvinno- och tjejjourer arbetar Roks både med direkt stöd till utsatta kvinnor och tjejer och med opinionsbildning för strukturella förändringar. Vibetonar att det är nödvändigt att se pornografi och prostitution i ett bredare samhällsperspektiv, där frågor om kön, makt och våldet hänger ihop.

Avgränsningar i rapporten

Stödet till kvinnor och tjejer utsatta för pornografi och prostitution finns också hos andra än kommunen, inklusive kvinnorrättsorganisationer och myndigheter. Denna rapport kommer enbart att beakta kommunernas ansvar och det stöd som därigenom erbjuds.

Pornografi och prostitution - två sidor av samma mynt

Ordet prostitution kommer från latinets pro-stituere, som betyder “att offentligt ställa ut”. Ordet pornografi är en kombination av de grekiska orden pórnē (prostituerad/sköka) och grafia (skrift), alltså ungefärligt översatt till “prostitution i skrift”.

Prostitution och pornografi beskrevs redan under antiken. Stereotypa föreställningar om kvinnor och tjejer – att deras kroppar finns till för att behaga män – utgör grunden för detta system. Kärnan i prostitution och pornografi är att kvinnors och tjejs kroppar utnyttjas som handelsvaror för mäns sexuella tillfredsställelse, och att någon form av betalning eller ersättning utgår i utbyte mot utnyttjandet.

Redan 1981 lät den dåvarande regering utreda prostitution i Sverige. Utredningen konstaterade att ett förbud mot prostitution även skulle begränsa propagandan i så kallade “herrtidningar” och i pornografin, och därmed kunna leda till en minskning av sexköp. Utredningen slår också ihop pornografi och prostitution genom att kalla det pornografi- och prostitutionindustrin.¹

Vid statens könshandelsutredning från 1995 konstaterar man att det finns klara kopplingar mellan prostitution och pornografi som grundar sig i en könsmaktsordning.² Den statliga utredningen från 2023 *sexuellt utnyttjande i pornografiska syfte* utgår från samma kunskap som könshandelsutredningen.

Kvinnojourerna och tjejjourerna har närmare 50 års erfarenhet av att möta och stödja kvinnor och tjejer som utsatts i prostitution eller pornografi. De har sedan länge sett ett mönster av att många utsatta har tidigare erfarenheter av våld, och att förövarna är oerhört strategiska i sitt våld för att bryta ned, ta kontroll och hålla henne kvar i den sexuella exploatering-en.

Att det tidigare våldet redan brutit ned självkänslan och att känna sig helt värdelös som människa, är beskrivningar som ofta ges. I synnerhet när hon utsatts för sexuellt våld innan hon börjat utsättas i prostitution eller pornografi. I berättelserna återges en svår och komplicerad utsatthet, fylld av skam och skuld som gör det ännu svårare att se en väg ut.

I samband med den sexuella exploateringen är det vanligt att kvinnor och tjejer även utsätts för fysiskt och psykiskt våld – så som slag, sparkar, stryptag, nedvärderande ord, hot, utpressning eller tvång till ytterligare sexuella handlingar. Våldet kan leda till allvarliga eller till och med livshotande skador.

I Sverige betraktas prostitution som en del av mäns våld mot kvinnor, men kopplingen är inte lika tydligt erkänd när det gäller pornografi. Roks ställning i debatten är dock tydlig – prostitution och pornografi tillhör samma system av våld och exploatering av kvinnor och tjejer. Det är två sidor av samma mynt och ska förstås som en del av det patriarkala systemet där mäns våld mot kvinnor och tjejer är den yttersta konsekvensen.

¹ SOU 1981:71. Prostitutionen i Sverige. Stockholm.

² SOU 1995:15. Könshandeln. Stockholm.

Nya grepp för sexuellt utnyttjande

De mer traditionella formerna av prostitution och pornografi är det som flest känner till och tänker på när ämnet kommer på tal - så som att kvinnan blir upphämtad av en bil på gatan i en storstad eller att pornografiskt material produceras av ett team i en studio. I möten med kvinnor och tjejer har kvinnojourer och tjejjourer uppmärksammat att det skett en förändring. Att prostitution och pornografi har tagit nya former och förflyttats till andra arenor är något som myndigheter och kommuner har noterat - men fortsatt tycks ha svårt att följa och identifiera. Att förövarna ligger steget före är ett resultat av att våldet är patriarkalt, strategiskt och systematiskt. I möten med kvinnor och tjejer får jourerna en inblick som ofta går myndigheterna och kommunerna förbi. Under de senaste åren har jourerna inte bara uppmärksammat att förövare använder nya grepp, jourerna har även identifierat flera metoder och arenor för prostitution och pornografi utanför de traditionella formerna. Det är strategiska grepp som gör gränserna ännu mer otydliga - för de som utsätts, för hennes omgivning och för samhället i stort.

Många av kvinnorna och tjejerna uppfattar inte själva att de har utsatts för sexuellt våld inom ramen för prostitution eller pornografi, då det inte skett enligt den traditionella bilden av att en kvinna eller tjej säljer en sexuell tjänst till en man i utbyte mot pengar. Det kan handla om att de uppmanas att utföra sexuella handlingar eller skicka nakna bilder i utbyte mot något annat än pengar, exempelvis alkohol, cigaretter, e-cigarett, skjuts eller annan hjälp de behöver. Det kan också handla om att det är inom ramen för en kärleksrelation med en våldsam man eller kille, där han säljer hennes kropp med eller utan hennes kännedom om att det utgår någon form av ersättning till honom. Det har särskilt setts som subtilt grepp mot tjejer som utsätts i gängkriminella miljöer, där tjejer tvingas till sexuella handlingar med män eller killar utanför kärleksrelationen som ett sätt att betala av partners skulder.

Kvinnojourerna och tjejjourerna möter också kvinnor och tjejer vars förövare har filmat eller fotograferat sexuella handlingar och därefter sålt materialet eller använt materialet som medel att utöva makt, hot och kontroll. Rädslan för att bilder eller videor ska spridas gör det särskilt svårt för de utsatta att ta sig ur våldet, och många fastnar i en ond spiral där förövaren kräver fler bilder eller filmer i utbyte att inte sprida de tidigare bilderna och videorna.

Jourerna erfar att allt fler kvinnor och tjejer berättar om sexuell exploatering inom ramen för en kärleksrelation, medan samhället fortsatt verkar kategorisera prostitution och pornografi som en företeelse bortom nära relationer. Skuld, skam, rädsla för ännu värre konsekvenser och hans nedbrytning av hennes självkänsla gör det väldigt svårt att berätta vad hon varit utsatt för.

En annan form, som jourerna uppmärksammat särskilt, är *sugardating*. I praktiken handlar det ofta om samma typ av exploatering, men i en annan förpackning. Sugardating tillhör samma industri och utgörs av samma patriarkala struktur, men förminskas och förskönas för att ge sken av att det rör sig umgänge i utbyte mot ersättning, inte sexuella tjänster i utbyte mot ersättning - men utsatta vittnar om något helt annat än att det enbart rör sig om umgänge. Framförallt normaliserar det mäns köp av en kvinna eller tjejs kropp.

År 2020 producerade Tjejjouren Dalia i Borlänge en skrift *TikTok som kanal för att romantisera sugardejting och OnlyFans*. Utifrån deras rapport var det tydligt att sugardejting och OnlyFans romantiseras på sociala plattformen TikTok och därmed öppnar upp för ännu en ingång till prostitution. I arbetet analyserades bland annat ett stort antal hashtags med koppling till sugardejting och OnlyFans, vilket visade att det var totalt 2 miljarder visningar på innehåll med marknadsföring och romantisering av denna typ av sexuella exploatering. Läs och beställ materialet om Sugardejting via Roks hemsida, www.roks.se.

”Vi är många som menar att sugardejting är sexköpares strategi att undkomma lagen.”

Citat från Tiktok som kanal för att romantisera sugardejting och OnlyFans

Förövaren

I närmare 50 år har jourerna mött, stöttat och hjälpt kvinnor och tjejer att ta sig ur prostitution och pornografi. Decennier av arbete med frågan har inte bara gett jourerna en djupgående förståelse för kvinnors och tjejs utsatthet, det har också gett en unik insikt i vem förövaren är och hur han agerar.

Under alla dessa år har mönstret varit detsamma – förövaren är i princip alltid en man eller kille. I de enstaka fall som en kvinna varit förövare, till exempel genom koppleri, erfar jourerna att den kvinnliga förövaren parallellt haft en egen utsatthet. De män och killar som köper sig tillgång till kvinnors och tjejs kroppar kommer inte från någon särskild kultur, religion, samhällsklass eller yrkesgrupp. Den enda gemensamma faktorn är deras kön.

Det är något som också bekräftas av statistiken, även om den endast visar en liten del av verkligheten, eftersom många av de brott som kvinnor och tjejer utsätts för inom prostitution och pornografi aldrig anmäls. Det saknas aktuell könsuppdelad statistik vad gäller sexköp. Brottsförebyggande rådets rapport *Köp av sexuella tjänster - en uppföljning av lagens tillämpning*³ som bygger på 9000 anmälningar om köp av sexuella tjänster i Sverige mellan 2007 och 2020 visade att samtliga män misstänks för brotten.

Kvinnorättsfrågor ställs mot varandra

Redan vid statens könshandelsutredning från 1995 konstateras det att det finns en rörelse som verkar för att prostitution ska legaliseras och erkännas som ett arbete så att arbetsrättlig och sociala lagstiftningar blir lämpliga. Utredningen konstaterar också att uttrycket sex-arbete alltmer har kommit att användas av samma rörelse som försöker legalisera prostitution.²

Roks ser att det även idag finns ett starkt motstånd mot frågor om prostitution och pornografi, där retoriken från sexköpslobbyn blivit allt starkare både i Europa och i Sverige. Sexköpslobbyn å ena sidan menar att det syftar till att skydda kvinnors sexuella frigörelse, medan Roks menar att den här typen av retorik förflyttar skulden från förövaren till den utsatta genom föreställningen att det handlar om frivillighet. Ett exempel är kritiken mot sexköpslagstiftningen, med argument som att lagstiftningen är stigmatiserande och orsakar utsatthet.

Prostitution och pornografi framställs som möjlighet till kvinnlig frigörelse och möjlighet att bryta sig fri från den stereotypa bilden av kvinnor och tjejer. Andra begrepp som förekommer är influencer och kreatör, vilket används för att dölja sexuella exploatering, och föra fram

³ Brottsförebyggande rådet. (2022). *Köp av sexuella tjänster - En uppföljning av lagens tillämpning*. https://bra.se/download/18.366598ab19270941a1c2b71/1729178216328/2022_3_Kop_av_sexuella_tjanster.pdf.

argument om kvinnligt entreprenörskap istället. Onlyfans-kreatören efter sexköpslagen: Överdriven.⁴

Alla former av sexuell exploatering av kvinnor och tjejer måste ses som mäns och killars strukturella och systematiska våld mot kvinnor och tjejer. Vi kan inte ha ett samhälle där kvinnor och tjejs kroppar tillåts vara handelsvaror för män och killar.

Språkbruk kring prostitution och pornografi

Det finns många olika begrepp som används när man pratar om prostitution och pornografi. I Sverige talar vi oftast om just *prostitution* och *pornografi*, men det finns också rörelser – både nationellt och internationellt – som i stället använder ord som *sexarbete* eller *sexarbetare*. De senaste åren har termer som *influencer* eller *kreatör* börjat användas allt oftare, framförallt i sociala medier. På så sätt skiftar man fokus i debatten och osynliggör mäns och killars sexualiserade våld mot kvinnor och tjejer – genom att framställa det som ett arbete snarare än utsatthet. Det här är ett tydligt exempel på hur det patriarkala systemet och sexköpslobbys retorik går hand i hand på så sätt att de möjliggör ytterligare utsatthet och nya former av utsatthet, genom normalisering av sexuellt våld mot kvinnor och tjejer.

Även bland de som förstår att prostitution och pornografi är en utsatthet är det inte ovanligt att man använder begrepp som *prostituerad* eller *säljare*. Att använda dessa uttryck är att sudda bort utsattheten och fortsätta bidra till skammen och skulden hon känner.

Under senare år har jourerna uppmärksammat en förändring av språkbruket även i mötet med stödsökande kvinnor och tjejer, som följd av retoriken som osynliggör utsattheten i prostitution och pornografi. Fler kvinnor och tjejer benämner sig själva som *sexarbetare* eller *kreatörer*, till en början av exploateringen, och upplever att de har kontroll över situationen. Över tid, både i utsattheten och i stödet, blir det dock mer och mer tydligt att de i själva verket befunnit sig i en utsatt situation präglad av våld. Gränserna mellan frivillighet och exploatering suddats ut.

Därför är det av största vikt att fortsätta benämna det som utsatthet i prostitution och pornografi. Prostitution och pornografi är inget arbete, utan formuleras som det för att dölja det våld som det faktiskt innebär.

Ett exempel på hur media använder begrepp som *kreatör*.

⁴. Zangana, B. (2025). *Onlyfans-kreatören efter sexköpslagen: Överdriven*, Aftonbladet, 22 maj. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/931MJM/onlyfans-kreatoren-efter-sexkopslagen-overdriven>.

Hur många kvinnor och tjejer utsätts i prostitution och pornografi?

Sedan början av 1980-talet har Sverige försökt kartlägga omfattningen av prostitution och pornografiskt utnyttjande. Redan 1981 uppskattade man att omkring 100 000 män köpt sexuella tjänster av cirka 2 000 kvinnor, och 2000 hallickar var involverade. I den statliga könshandelsutredningen från 1995 konstaterades att efterfrågan i hög grad riktas mot unga tjejer, och att handeln med kvinnor och barn förändrades i takt med samhällsutvecklingen. Nya former växte fram, och gränserna mellan prostitution, pornografi och andra former av sexuellt utnyttjande blev alltmer flytande.

I dag saknas en samlad nationell bild av hur många kvinnor och tjejer som utsätts i prostitution eller pornografi. Plattformarna har flyttats online, blivit fler och mer lättillgängliga, och därmed också svårare att överblicka. Det patriarkala våldet byter skepnad i syfte att dölja – inte minst genom språket. Genom att ge övergrepp nya namn, flytta dem till nya digitala arenor och paketera på andra sätt kan våldet inom ramen för pornografi och prostitution fortsätta relativt ostört.

GREVIO kritiserar även Sverige för att ha otillräcklig data och statistik över våld i prostitution, pornografi och människohandel. Bristen på kunskap gör det svårt att förstå omfattningen av problemet och att utveckla effektiva åtgärder. De efterlyser bättre metoder för datainsamling.

Kvinnojourerna och tjejjourerna har, sedan de grundades på 1970-talet, stöttat kvinnor och tjejer som utsatts i prostitution och pornografi. De beskriver att utsattheten ökar i omfattning, den tar fler uttryck och den går längre ner i åldrarna.

Kvinnojourerna och tjejjourerna möter kvinnor och tjejer som beskriver grovt våld, men som inte alltid benämner det som prostitution eller pornografiskt utnyttjande. I stället formuleras det med andra ord. Skam och skuld är centrala hinder för att söka hjälp eller ens tänka för sig själv att hon är utsatt. Men dessa känslor är inte kvinnans egna. De läggs systematiskt på henne av förövaren och förstärks av omgivningen. Samhällets reaktioner, normer och föreställningar fortsätter att placera ansvaret på henne – inte på den som utnyttjar.

Kvinnojourernas och tjejjourernas mångåriga erfarenheter visar att detta inte är enskilda berättelser, utan strukturerade uttryck för ett samhällsproblem där våldet både förändras och maskeras. Därför behövs fortsatt synliggörande, kunskap och lyssnande för att förstå omfattningen av kvinnors och tjejers utsatthet i prostitution och pornografi i dag.

Metoder för stöd genom jourernas beprövade erfarenhet

Jourernas beprövade erfarenheter

- ♀ Expertkunskap om mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn
- ♀ Inte dömande bemötande och att tro på henne
- ♀ Lågtröskelstöd
- ♀ Stå bredvid henne - hon bestämmer väg
- ♀ Kvinnoseparatistiska rum
- ♀ Anonymt stöd
- ♀ Praktiskt stöd

Kvinnojouer och tjejjourer erbjuder stöd till kvinnor och tjejer som har utsatts, eller riskerar eller oroar sig för att utsättas, för våld, hot, övergrepp, kontroll eller andra former av förtryck.

Det mest grundläggande är jourkvinnor och jourtjejs expertkunskap om män och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn. Hela jourrörelsens metod grundar sig i det stöd och den hjälp som getts till våldsutsatta kvinnor, tjejer och barn de senaste 50 åren.

En viktig del i jourernas metod är att stå bredvid den utsatta kvinnan och tjejen – inte framför och bestämma vad hon ska göra, eller bakom för att pressa henne åt något håll. Jourerna står bredvid henne som stöd oavsett vilken väg hon väljer att ta. Arbetet bygger på tillit, trygghet och respekt för varje kvinna och tjejs egna upplevelse och vilja.

Kvinnojouerna och tjejjourerna hjälper kvinnan eller tjejer att sätta ord på det hon har varit med om. Genom samtal får hon möjlighet att förstå, formulera och bearbeta sina erfarenheter. Att själv kunna beskriva sin situation är ofta ett första steg mot att återfå kontrollen över sitt liv. Det är centralt att hon äger sin egen berättelse. Jourernas arbete handlar om att stärka kvinnors och tjejs självbestämmande och handlingsutrymme – genom att hon själv bestämmer vad hon vill göra och vilken typ av stöd hon vill ta emot. Jourens uppgift är att erbjuda information, trygghet, praktiskt stöd och vägledning, men alltid låta henne bestämma vägen framåt.

Kvinnojouerna och tjejjourerna är kvinnoseparatistiska organisationer, vilket betyder att de är till för kvinnor och tjejer och drivs av kvinnor och tjejer. Syftet med separatismen är att skapa trygga och fria rum där kvinnor och tjejer kan tala öppet om sina erfarenheter utan påverkan eller risken för att utsättas av män. Arbetssättet grundar sig i kunskapen om att mäns våld mot kvinnor sker inom strukturer där män som grupp utövar makt över kvinnor som grupp. Genom att kvinnor och tjejer möter andra kvinnor och tjejer med liknande erfarenheter kan de få stöd på sina egna villkor.

Kvinnojouerna och tjejjourerna erbjuder också lågtröskelstöd. Det innebär att det inte krävs att hon har varit utsatt för en viss grad av våld eller gjort en polisanmälan för att få hjälp. Alla kvinnor och tjejer som upplever oro, utsatthet eller behov av stöd kan vända sig till jouren – oavsett situation eller omfattning.

Stödet kan ges anonymt, både via telefon, chatt, e-post eller vid personliga möten. Den som söker stöd behöver inte uppge sitt namn eller några personuppgifter. Anonymiteten och den låga tröskeln gör det möjligt att söka hjälp tidigt, utan krav eller rädsla för konsekvenser, och inger förtroende.

Utöver samtalsstöd erbjuder jourerna praktisk hjälp. Det kan handla om stöd i kontakt med myndigheter, vård, socialtjänst eller polis, ekonomiska frågor eller juridisk rådgivning. I många fall innebär stödet också att finnas med vid möten eller bara vara en trygg närvaro i vardagen.

Arbetet vid kvinno- och tjejjourerna är i grunden stödjande, stärkande och icke-dömande. Målet är att varje kvinna och tjej som söker hjälp ska ges möjlighet att leva ett liv fritt från våld, hot och kontroll – på sina egna villkor och i sin egen takt.

Lagar och konventioner

Sverige var först i världen med att införa en sexköpslag (1999), där köp av sexuella handlingar kriminaliseras men inte försäljning. Kvinnojoursrörelsen var avgörande för att få lagen på plats, genom sin feministiska analys av prostitution som en del av mäns våld mot kvinnor, hårt opinionsarbete och genom att kunna vittna om våldsutsatta kvinnors erfarenheter.

Sexköpslagen återfinns i Brottsbalken (1962:700) 6 kap. 11 § Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, förmår en person att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling i huvudsakligt syfte att delta i eller förevisas handlingen, döms för köp av sexuell handling till fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.

I Sverige var det olagligt med pornografi fram tills 1971. Lagen ersattes då med ett så kallat skyltningsförbud, vilket innebar att produktionen av pornografi blev helt fri, men att marknadsföringen begränsades. Idag finns lagar som framförallt begränsar vad som får visas i pornografin. Till exempel är det olagligt att inneha, sprida eller titta på pornografi där barn exploateras, och det är olagligt att sprida filmer och bilder på våldspornografi och zoopornografi. Däremot är det inte olagligt att titta på det. Det finns även lagar som syftar till att begränsa spridningen och distributionen av pornografi, bland annat till barn.

I praktiken är dock pornografin oreglerad i Sverige, menar kvinno- och tjejjoursrörelsen. Roks har tvingats titta på mängder av filmer med pornografiskt innehåll där det förekommer våldsskildringar, trots förbud, och anmält dessa sedan 2021. Samtliga förundersökningar har lagts ner. Roks har även anmält distributionen av våldsskildringar i pornografin, men även där har förundersökningarna lagts ner. Sedan 1980-talet har Roks kvinnojourer och tjejjourer gått samman i en gemensam aktion för att påvisa hur pornografilagarna fungerar i praktiken. 2017 beslutades på ett årsmöte att aktionsveckan skulle vara en och samma vecka, vilket senare blev vecka 17.

Ur BrB 16 kap. 10c § (olaga våldsskildring):

Den som sprider en bild eller en upptagning som återger sexuellt våld eller tvång, eller grovt våld mot människor, döms för olaga våldsskildring till böter eller fängelse i högst två år. Detsamma gäller den som i överlåtelsesyfte innehar en sådan bild eller upptagning. Är brottet grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Internationella åtaganden

Sverige har undertecknat ett flertal internationella åtaganden som kräver arbete för att stoppa mäns våld mot kvinnor och tjejer inklusive prostitution, pornografi och människohandel. Nedan finns de främsta internationella åtaganden som rör prostitution och pornografi.

Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW) antogs av Förenta nationen (FN) 1979. Sverige ratificerade konventionen den 2 juli 1980, och blev därmed också det första land i världen att göra detta.

Konventionens syfte återfinns i artikel 1, att kvinnor och män ska ha samma mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. I artikel 2 framgår det att stater måste fördöma all form av diskriminering av kvinnor i alla dess former. Artikel 6 beskriver prostitution explicit, där stater måste införa åtgärder och lagstiftningar för att stoppa alla former av människohandel och exploatering i prostitution. I artikel 8 nämns begreppet "modernt slaveri" och människohandel, och att detta måste stoppas.⁵

FN:s Palermo-protokoll för förebyggande, undertryckande och bestraffning av människohandel, särskilt av kvinnor och barn, är ett omfattande instrument för att bekämpa människohandel och prostitution. I artikel 3a beskrivs syftet med protokollet. Enligt protokollet så ska "exploatering" på miniminivå inkludera prostitution och andra former av sexuell exploatering.⁶

Europarådets konvention om åtgärder mot människohandel (Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings). Sverige ratificerade konventionen den 31 maj 2010. Även om konventionen främst rör arbete mot människohandel så inkluderas andra former av exploatering. I artikel 4 nämns andra former av exploatering. Konventionens fjärde artikel menar att staterna ska införa åtgärder och lagstiftningar för att stoppa exploatering, på miniminivå, inkluderat prostitution och andra former av sexuell exploatering. Den betonar nödvändigheten av att agera mot efterfrågan på sexuell exploatering (artikel 6) och av att kriminalisera användning av en offers tjänster (artikel 19).⁷

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet även kallad Istanbulkonventionen ratificerades av Sverige 2014. Sverige har med detta undertecknande konstaterat att våld mot kvinnor och tjejer är strukturellt och grundar sig i könsmaktsordningen; att män och killar är överordnande kvinnor och tjejer. Istanbulkonventionen bekräftar även att våldet är allvarligt och att kvinnor och tjejer utsätts oproportionerligt för att de är just kvinnor och tjejer.⁸

⁵ United nations human rights office of the high commissioner. (1979). *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>.

⁶ United nations human rights office of the high commissioner. (2000). *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-prevent-suppress-and-punish-trafficking-persons>

⁷ Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. (2005). *Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings*. <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/anti-trafficking-convention#%7B%22243150037%22%3A%5B%7D>

⁸ Council of Europe. (2011). *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet*. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680462544>. Istanbul.

GREVIO – Europarådets expertgrupp som granskar hur länder följer Istanbulkonventionen – menar att Sverige fortfarande har betydande brister i arbetet mot våld mot kvinnor, särskilt när det gäller prostitution och sexuell exploatering.

Trots att Sverige har en lagstiftning som kriminaliserar sexköp och erkänner prostitution som en form av mäns våld mot kvinnor, menar GREVIO att stödet till de utsatta inte är tillräckligt anpassat till deras verkliga behov. Kvinnor i prostitution möter ofta flera former av våld, men behandlas inte alltid som brottsoffer inom socialtjänst, vård och rättsväsende. Det saknas också specialiserade stödinsatser, tillräckliga skyddade boenden och långsiktig finansiering för kvinno- och tjejjourerna. Ett återkommande tema i kritiken är att samarbetet mellan myndigheter brister. Polisen, socialtjänsten, sjukvården och frivilligorganisationer arbetar inte alltid samordnat, vilket leder till att kvinnor och tjejer faller mellan stolarna. GREVIO betonar att dessa aktörer behöver mer utbildning om alla former av könsbaserat våld, inklusive prostitution, pornografi och sexuellt utnyttjande online. Slutligen lyfter GREVIO vikten av att motverka de normer som normaliserar och osynliggör våldet. De menar att samhälle, media och digitala plattformar behöver ta större ansvar för att bekämpa stereotypa och exploaterande framställningar av kvinnor, särskilt inom pornografi.⁹

Inom Europeiska unionen finns det ett flertal direktiv, strategier och resolutioner. EUs anti-trafficking directive (2011/36/EU) innebär att Sverige måste införa åtgärder för att förebygga och skydda människor mot människohandel och andra former av exploatering (artikel 18.1). Europaparlamentets resolution den 5 april 2011 om prioriteringar och riktlinjer för ett nytt EU-politiskt ramverk för att bekämpa våld mot kvinnor (2010/2209(INI)) erkände prostitution som en form av könsbaserat våld.

⁹GREVIO. (2024). *Building trust by delivering support, protection and justice first thematic evaluation report Sweden*. <https://rm.coe.int/first-thematic-evaluation-report-on-building-trust-by-delivering-suppo/1680b29c62>. France.

Nationell strategi 2016-2026

Den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor är en 10-års-strategi som startade 2016 och ska uppfyllas innan 2026. När den nationella strategin sattes var det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet inte ändrat, vilket bara innefattade mäns våld mot kvinnor. I utredningens förarbete framgår det att prostitution, människohandel för sexuella ändamål, pornografi och annan exploatering av kvinnokroppen i reklam och andra medier syftar till att reproducera föreställningar om kvinnors underordning. Den dåvarande regeringens uppfattning var att det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet inkluderade detta då det var en del av mäns våld mot kvinnor.

De sju jämställdhetspolitiska delmålen

Sverige har numera sju jämställdhetspolitiska delmål för jämställdhetspolitiken. Det sjätte ändrades i oktober 2025 till vad regeringen menar är ett mer inkluderande jämställdhetspolitiskt delmål.

Det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet lyder numera:

Mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och utnyttjande i prostitution och människohandel ska upphöra. Alla, oavsett kön, ska genom hela livet ha samma rätt och möjlighet till kroppslig och psykisk integritet.

Det förra delmålet löd:

Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Att prostitution är en del av mäns våld mot kvinnor har sedan sexköpslagens införande varit en självklarhet i Sverige, och det är det även i de internationella konventioner och åtaganden som Sverige undertecknat. Men i och med att man nu talar om "mäns våld mot kvinnor" och "prostitution och människohandel" som två olika saker i de jämställdhetspolitiska målen är det tydligt att analysen har förändrats hos lagstiftarna.

Roks är kritiska till att separera prostitution från mäns våld mot kvinnor, tjejer och barn. Prostitution utgör en konsekvens av könsmaktsordningen och är en del av mäns våld mot kvinnor. Att bortse från kopplingen mellan prostitution och mäns systematiska våld mot kvinnor och tjejer riskerar att leda till alternativa förklaringsmodeller som försvagar kunskapen och därmed hindrar effektiva åtgärder och implementering av lagförslag.

Roks har även lämnat ett remissyttrande till utredningen SOU 2024:21 Ett inkluderande jämställdhetspolitiskt delmål mot våld, där detta diskuteras ytterligare.

Kommunens ansvar enligt socialtjänstlagen (2025:400)

Kommunen har det yttersta ansvaret för att enskilda invånare får det stöd och de insatser de behöver från socialtjänsten. Det regleras i den nya socialtjänstlagen som trädde i kraft den 1 juli 2025.

Enligt **4 kap. 1 §** ska kommunen säkerställa att varje person i kommunen får tillgång till de sociala insatser som behövs. Dessa insatser ska enligt **10 kap. 1 §** kunna bestå av rådgivning, omsorg, vård, stöd eller annan hjälp, och ska alltid utformas så att de stärker individens möjlighet att leva ett självständigt liv (**10 kap. 5 §**).

Socialtjänstens verksamhet ska bedrivas med god kvalitet, vilket enligt **5 kap. 1 §** innebär att arbetet ska bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet. Socialnämnden har ansvar för att verksamheten systematiskt och fortlöpande följs upp, utvecklas och kvalitetssäkras (**5 kap. 2 §**), och att personalen har lämplig utbildning och erfarenhet för sitt uppdrag (**5 kap. 3 §**).

För att kunna ge rätt stöd ska socialnämnden vara väl insatt i invånarnas levnadsförhållanden (**6 kap. 1 §**), samt arbeta förebyggande och motverkande mot brottslighet (**6 kap. 8 §**).

Kommunen har det yttersta ansvaret för att enskilda invånare får det stöd och de insatser de behöver från socialtjänsten. Det regleras i den nya socialtjänstlagen som trädde i kraft den 1 juli 2025.

Ett särskilt ansvar åligger socialnämnden när det gäller att **ge stöd till brottsoffer**. Enligt **13 kap. 1 §** ska socialnämnden erbjuda insatser till personer som har utsatts för brott, samt deras närstående. Det inkluderar ett särskilt ansvar att uppmärksamma och erbjuda stöd till:

- ♀ Kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av en närstående man,
- ♀ Andra personer som är eller har varit utsatta för våld eller övergrepp av någon närstående,
- ♀ Samt personer som är eller har varit utsatta för våld eller förtryck med hedersmotiv.

Socialnämnden ska vara uppmärksam på dessa situationer och vid behov erbjuda insatser som hjälper individen att förändra sin livssituation. Arbetet mot prostitution och människohandel ser därför också olika ut i olika kommuner, men socialtjänsten har enligt lag ansvar för att ge stöd och hjälp till våldsutsatta kvinnor och män.

Stöd till kommunerna från Socialstyrelsen

- **Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer, särskilt om socialtjänsternas ansvar**
- **Socialstyrelsens utbildningsmaterial om prostitution och människohandel för sexuella ändamål**

Utbildningsmaterialet togs fram 2011 och uppdaterades 2015. Materialet vänder sig till yrkesverksamma inom socialtjänsten samt hälso- och sjukvården.

Syftet är att höja kunskapsnivån hos personal som möter personer som tar – eller tidigare har tagit – emot ersättning för sex. Materialet ska fungera som ett stöd i det professionella arbetet och ger vägledning i hur man kan bemöta och hjälpa personer utsatta för prostitution och människohandel.

Roks ser stora problem med Socialstyrelsens föreskrifter och utbildningsmaterial, främst eftersom de framställer våld som könsneutralt och inte tar upp det könade våld som kvinnor och tjejer utsätts för. Detta innebär att yrkesverksamma inte får tillräcklig kunskap för att möta och stödja kvinnor och tjejer som utsätts för våld. För att kunna börja bearbeta det våld de har utsatts för behöver dessa kvinnor och tjejer stöd från professionella som har kunskap om det systematiska och könade våldet, och att våldet uttrycks på olika sätt.

Exitprogram

Regeringen har, baserat på utredningen SOU 2023:97 Ut ur utsatthet, gett uppdrag om att skapa exitprogram och stöd för vuxna och barn som utsätts för prostitution eller människohandel. Arbetet med utredningen är nu avslutat, men lite har hänt. Det saknas fortfarande exitprogram för kvinnor och barn som utsätts för prostitution och människohandel för sexuella ändamål, inklusive särskilda insatser för barn som utsätts för sexuell exploatering.

Utredningen föreslår även att socialtjänsten ska få ett tydligt ansvar att identifiera och erbjuda stöd till personer som vill lämna prostitution. Den betonar också behovet av samverkan mellan civilsamhället, inklusive kvinno- och tjejjourerna, både i utvecklingen av metodstöd och i det direkta stödet. Utredningen föreslår vidare att individuella planer ska tas fram för personer som vill lämna, inklusive möjligheten till tidsbegränsat uppehållstillstånd för att underlätta processen.

Det är svårt att ge ett exakt antal kommuner i Sverige som idag har etablerade exitprogram för kvinnor i prostitution, men det finns särskilda insatser i vissa kommuner. Det finns kommuner med specialiserade mottagningar såsom i Stockholm, Göteborg, Malmö, Borås och Umeå som erbjuder samtalsbehandling, psykosocialt stöd och hjälp till kvinnor utsatta för prostitution eller människohandel för sexuella ändamål.

Lund har ett pilotprojekt som heter "Stad till stad" där socialtjänst, polis och andra aktörer samarbetar i syfte att ge stöd till kvinnor som vill lämna prostitution.

Stöd särskilt till kvinnor och tjejer i pornografin

Det finns ingen offentlig, heltäckande kartläggning över vilka kommuner i Sverige som har etablerade exitprogram specifikt för kvinnor som vill lämna pornografi (likt exitprogram för kvinnor och tjejer i prostitution).

Roks kartläggning av kommunernas arbete för kvinnor och tjejer i prostitution och pornografi

Roks har ställt frågor till alla 290 kommuner. Påminnelser har skickats ut vid tre tillfällen mellan vecka 17 och vecka 45, 2025. Roks är väldigt tacksamma för både svar och ärlighet i svaren. Roks tolkar det som ett sätt för kommunerna att visa att de också behöver stöd och resurser för att kunna klara sitt uppdrag.

Vilka kommuner har svarat?

Roks har genomfört en kommungranskning där samtliga kommuner i Sverige har fått möjlighet att svara på frågor kring hur arbetet med stöd till kvinnor och tjejer i prostitution och pornografi organiseras. Totalt har 73 kommuner deltagit, vilket omfattar både stora och små kommuner – från storstäder som Stockholm och Göteborg till mindre kommuner som Åsele och Munkfors. Granskningen sträcker sig geografiskt över hela landet, från Pajala i norr till Trelleborg i söder.

Roller ansvariga för arbetet utsatta i prostitution och pornografi

Analysen av de yrkesroller som svarat i Roks kommungranskning visar att det finns en tydlig variation i ansvar och specialisering. I mindre kommuner återfinns ofta generella roller där en och samma person kan ha ansvar för flera områden, exempelvis både barn och vuxna eller både praktiskt stöd och samordning av vad socialtjänsten kallar våld i nära relationer. Vanliga roller i dessa kommuner är socialsekreterare och enhetschef, ibland med samordningsuppdrag.

I större kommuner är rollerna ofta mer specialiserade och strategiskt inriktade. Här återfinns exempelvis verksamhetsstrateg, teamledare för våld i nära relationer, VIR-samordnare samt chefer med förvaltningsövergripande ansvar. Detta möjliggör en tydligare uppdelning mellan praktiskt stöd, samordning och strategiskt utvecklingsarbete, samt möjlighet att rikta insatser särskilt mot barn, unga och vuxna.

Svaren från kommunerna kommer från både små och stora kommuner. Stora kommuner som Stockholm, Göteborg och Umeå har ofta flera specialiserade roller, medan mindre kommuner som Åsele och Munkfors kombinerar roller och arbetsuppgifter på färre personer.

Sammantaget visar analysen att organisationen av stödet till kvinnor och tjejer i prostitution och pornografi skiljer sig beroende på kommunens storlek och resurser, men att det finns personal med ansvar för dessa frågor i hela landet. Små kommuner prioriterar flexibilitet och kombinerade roller, medan stora kommuner kan erbjuda mer specialiserade och strukturerade insatser.

Många av de titlar som används i de större kommunerna, såsom samordnare eller verksamhetsstrateg, är könsneutrala. Det handlar exempelvis om samordnare våld i nära relation. Samtidigt riktar arbetet sig till ett problem som är tydligt könat – prostitution och pornografi drabbar kvinnor och tjejer systematiskt, och förövarna är oftast män. **Att arbeta med “våld i nära relation” är ett brett fält av våld, det innefattar nästan alla typer av våld som begås av någon som man känner. Det kan också vara svårt för kvinnor och tjejer utsatta för prostitution och pornografi att relatera till våld i nära relation-enheter eftersom de också utsätts av okända män och därför inte ser att de är en del av en nära relation. Kvinnojourerna och tjejjourernas erfarenhet är att ord är avgörande för att kvinnor och tjejer ska söka stöd och börja bearbeta deras utsatthet.**

Skulden och skammen som förövaren lagt på henne gör att hon i många fall ser sig själv som en del av sin egen utsatthet, ofta ser hon inte sig själv som utsatt utan som någon som gjort fel. Utsatta kvinnor och tjejer frigörs från skulden och skammen av att ha kunskapen om män och killars systematiska våld, och att hon utsätts för att hon är kvinna eller tjej. Enheter om våld i nära relation, där kunskapen grundar sig i en könsneutral syn på våldet, kommer inte frigöra henne utan leda till att hon inte söker hjälp eller avbryta det stöd hon har.

Även om yrkestitlarna är könsneutrala, så är det betydande att kompetens och insatser utformas med förståelse för de könsspecifika dynamiker som råder. Språket kan alltså signalera neutralitet på organisatorisk nivå, men det förändrar inte det faktum att problemet är könat. Det kan också påverka hur resurser prioriteras och hur insatser formuleras, vilket gör att en medvetenhet om könsdimensionen är central även när rollerna är könsneutrala.

Kommunernas uppdrag och ansvar för att ge stöd till kvinnor och tjejer utsatta för pornografi och prostitution

Utifrån kommunernas svar är det tydligt att ansvaret är fördelat olika på olika kommuner. De flesta nämner någon form av Individ- och familjeomsorg (IFO) eller Socialförvaltningen som ansvarar. I vissa fall specificeras vuxenheten, i andra fall anges breda enheter utan tydlig inriktning. Några kommuner har specialiserade team, som relationsvårdsteam eller kris- och relationsenhet. Där specialiserade enheter finns, tyder det på bättre förutsättningar för riktat stöd, men dessa verkar vara undantag. Ingen kommun nämner kvinnor i enhetens namn, och de specialiserade enheterna har nästan uteslutande namn kopplade till våld i nära relationer. Få använder prostitution i namnet på enheten, och ingen använder pornografi. Ett fåtal hänvisar till sexuella ändamål.

Andra uppger att de har en integrerad verksamhet, men det är ofta oklart vem som har huvudansvaret – vilket kan innebära att stödet inte är tillgängligt ”på ett ställe”, men också gör det svårare att veta vem som har kompetensen och ansvaret. Det låter flexibelt, men kan i praktiken bli otydligt och ansvarslost om ingen enhet verkligen äger frågan.

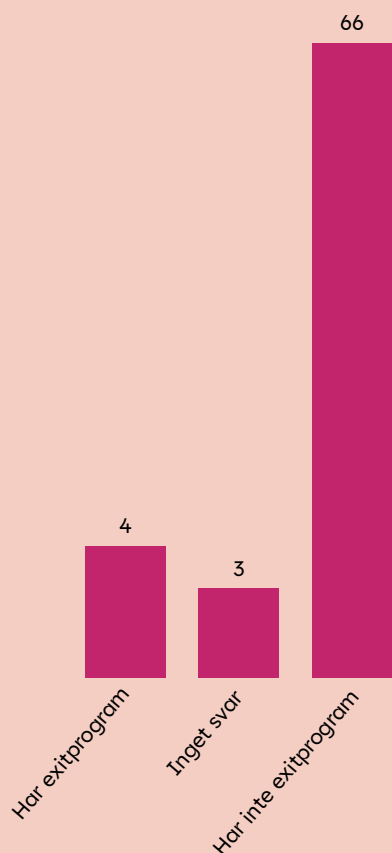
Många av enheterna som nämns i kommunernas svar har tekniska eller interna namn, som ”IFO Vuxen”, ”Socialförvaltningen – vuxen” eller ”Avdelning för stadsövergripande insatser”. För en kvinna eller tjej som befinner sig i prostitution eller pornografi kan det vara svårt – eller omöjligt – att förstå vad enheten faktiskt gör, vilken hjälp som finns, och om det är rätt plats att vända sig till.

När en verksamhet beskrivs med interna termer riskerar det att skapa en tröskel för att söka stöd, särskilt för den som redan bär på skuld, rädsla eller skam. Om man inte ens förstår vart man har kommit, är det svårt att våga berätta om något så utsatt som att ha blivit utsatt. För att verkligen nå kvinnor och tjejer i den här situationen behövs en tydligare, mer begriplig kommunikation – både i kontaktvägar, bemötande och hur man beskriver verksamheten utåt.

Aktuella exitprogram inom kommunerna för kvinnor och tjejer utsatta för pornografi och prostitution

För att kvinnor och tjejer ska kunna ta sig ur prostitution och pornografi krävs en tydlig, tillgänglig och snabb väg ut ur våldet. Därför ställdes en fråga i kommungranskningen om förekomsten av exitprogram – det vill säga riktat stöd för kvinnor och tjejer som vill lämna prostitution eller pornografisk exploatering.

Av de kommuner som besvarat enkäten uppger endast fyra kommuner (cirka 5 procent) att de har någon form av exitprogram eller särskilt stöd. 66 kommuner svarade att de inte har något aktuellt exitprogram, vilket motsvarar 90 procent av samtliga svar. En kommun preciserar dessutom att programmet endast riktar sig till personer i prostitution.

Det innebär att mer än nio av tio kommuner helt saknar ett uttalat eller strukturerat stöd för kvinnor och tjejer som vill lämna prostitution eller pornografi.

Stockholms stad, som har en särskild enhet mot prostitution och människohandel, uppger att de har ett aktuellt exitprogram för kvinnor och tjejer i prostitution – men inte för dem som exploaterats inom pornografin. Utöver Stockholm anger Upplands Väsby kommun, Umeå kommun och Österåkers kommun att de har ett aktivt exitprogram. Utifrån svaren går det inte att se något tydligt samband mellan kommunens storlek och förekomsten av exitprogram – både små och stora kommuner finns representerade bland dem som har, respektive saknar, denna typ av riktat stöd. Det gör det tydligt att det inte enbart handlar om en resursfråga, om man antar att små kommuner också har mindre resurser, utan handlar om en prioriteringsfråga.

66

av 73 kommuner har inte något aktuellt exitprogram

Kommunernas uppsökande arbete för att fånga upp tjejer och kvinnors utsatthet i pornografin

Uppsökande verksamhet är en central del i arbetet med att skydda och stödja kvinnor och tjejer som utsätts i prostitution och pornografin. Kvinnojourerna och tjejjourerna sprider information om stödet och utsattheten via sociala medier, offentliga tillställningar och kampanjer. De befinner sig och syns på arenor och platser som kvinnor och tjejer befinner sig, exempelvis skola, fritidsgård, marknader, matvarubutiker och andra platser.

Många kvinnor och tjejer som är utsatta söker inte själva hjälp, ofta på grund av skam, skuld, hot, beroendeförhållande eller tillit till myndigheter. För många kvinnor och tjejer handlar det också om att de inte vet vilket stöd som finns inom det statliga stödsystemet. Genom uppsökande insatser kan samhället nå och informera kvinnor och tjejer, bygga förtroende och erbjuda stöd och skydd i ett tidigt skede.

Aktivt uppsökande arbete gör det möjligt att upptäcka och motverka utsatthet som annars riskerar att förbli dold. Det bidrar till att sänka trösklarna för att få hjälp och skapa förutsättningar för tidiga och samordnade insatser. Att prioritera denna typ av arbete handlar ytterst om att värna kvinnors och tjejers rätt till trygghet, hälsa och självbestämmande, och att tydligt markera att prostitution och pornografisk exploatering är former av våld och övergrepp som samhället aktivt måste motverka.

Av de svarande kommunerna uppger 34 att de inte bedriver någon uppsökande verksamhet riktad mot kvinnor och tjejer utsatta för prostitution eller pornografi. 14 kommuner uppger att de ställer frågor i samband med samtal som uppkommer i andra sammanhang, till exempel efter orosanmälningar. Kommunernas arbetssätt varierar dock: vissa anger att frågan alltid ställs, andra endast när det finns misstanke, och några uppger att det **främst sker inom verksamheten för ekonomiskt bistånd**. Sexton kommuner uppger att de har någon form av samarbete för att arbeta uppsökande. Dessa samarbeten sker bland annat med Polismyndigheten, Tjejjour och Kvinnojourer, Ungdomshälsan, regionkoordinatorer, skolor, andra kommuner samt länsstyrelsen.

Ett fåtal kommuner anger att de enbart har information på sina hemsidor, ofta i form av generell information om våld i nära relationer. Några uppger också att de genomför kampanjer vid särskilda tillfällen under året, framför allt i samband med den 25 november – den internationella dagen för avskaffandet av våld mot kvinnor. En mycket tydlig slutsats är att nästan ingen kommun nämner pornografi i sina svar.

Kunskapsnivå i fråga om pornografi och prostitution

Kunskap om mäns systematiska våld mot kvinnor, tjejer och barn – där utsatthet i prostitution och pornografi ingår – är avgörande för att hon ska få rätt stöd och bli bemött med respekt och värdighet. En gedigen kunskapsgrund är också nödvändig för att flytta skam och skuld från den utsatta till förövaren och till det samhälleliga ansvar som krävs för att motverka våldet.

Kommunernas svar visar på stora skillnader i kunskapsnivå inom området:

- Gedigen kunskap: 4 kommuner
- Någorlunda god, men behöver stärkas: 22 kommuner
- Viss kunskap: 34 kommuner
- Låg eller ingen kunskap: 10 kommuner
- Kan inte svara: 2 kommuner

Totalt har 53 kommuner uppgett att de har någorlunda god, behöver stärkas eller viss kunskap inom frågor som rör prostitution och pornografi. Tio kommuner bedömer att deras kunskap är låg eller obefintlig. Av dessa tio var fem samordnare för våld i nära relation och fyra enhetschefer och en gruppchef.

Att många svarar att kunskapen är ”någorlunda god” tyder på att det finns en viss grundförståelse, men att djupare kunskap, metodstöd och verktyg ofta saknas. I praktiken kan detta innebära att socialsekreterare känner igen problematiken, men inte alltid vet hur de ska agera, bemöta, ställa rätt frågor eller erbjuda rätt stöd. När kunskapen är begränsad riskerar kvinnor och tjejer att osynliggöras – särskilt eftersom pornografi och prostitution ofta är förknippat med skam och skuld eller svårigheter att själv sätta ord på det man varit med om. Utan rätt kompetens kan personalen missa tecken på exploatering eller inte veta hur man pratar om det på ett tryggt och icke-dömande sätt.

Det finns en tydlig signal från kommunerna om att kunskapen behöver byggas upp och stärkas systematiskt. Det handlar både om fakta om pornografi och prostitution, men också om bemötandefrågor, juridik, psykosociala konsekvenser och hur man praktiskt arbetar med stöd- och exitprocesser.

Begränsad kunskap ökar risken för att viktiga signaler förbises, särskilt eftersom många kvinnor och tjejer själva har svårt att sätta ord på vad de varit med om. Det krävs ofta

särskild kompetens för att ställa rätt frågor, tolka tystnader, och bemöta med trygghet och tillit.

Att kunskapen är begränsad tyder också på att kommunerna inte alltid erbjuder utbildning eller kompetensutveckling specifikt kopplad till pornografi och prostitution. I stället hanteras frågan ofta inom ramen för bredare teman som våld i nära relation. Det saknas specifik kunskap om mäns våld mot kvinnor, tjejer och barn. För våld i nära relation är inte samma sak.

Ursprunget till kunskap om pornografi och prostitution

Det är inte bara avgörande att man har kunskap, utan rätt kunskap. Kvinnojourerna och tjejjourerna möter socialsekreterare och andra professionella som enligt titel och arbetsuppgifter bör ha expertkunskap om mäns våld mot kvinnor, men som saknar kvinnojourerna och tjejjourernas kunskap om mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn.

I kommunernas svar framgår det att de får sin kunskapsinhämtning från olika källor.

- Utbildningar – ofta inom ramen för våld i nära relationer
- Egen kunskapsinhämtning – t.ex. via litteratur, föreläsningar eller omvärldsbevakning
- Samverkan med externa aktörer – som Mikamottagningen, KAST och regionala samordnare
- Webbutbildningar och seminarier
- Nätverk med andra socialsekreterare
- I ett fall nämns ett pågående arbete med att bygga upp ett internt kompetenscenter mot sexuell exploatering

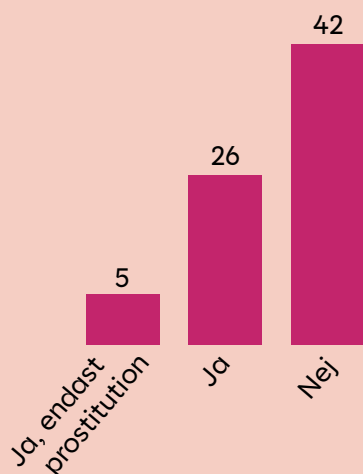
De flesta utbildningar som nämns är generella eller könsneutrala, särskilt de som handlar om våld i nära relationer. Det innebär att frågan om kvinnors och tjejers särskilda utsatthet i pornografi och prostitution ofta osynliggörs, trots att både forskning och praktisk erfarenhet visar att detta är en djupt könad problematik, präglad av maktobalanser och kommersiell exploatering av kvinnor och tjejer.

Det är anmärkningsvärt att ingen av kommunerna nämner samverkan med tjejjourer eller kvinnojourer som en källa till kunskap, trots att dessa aktörer ofta har lång erfarenhet, specialiserad kunskap och direktkontakt med målgruppen. Här finns en outnyttjad resurs som både skulle kunna stärka socialtjänstens kompetens och bidra till ett mer verklighetsnära och feministiskt perspektiv.

Endast ett fåtal kommuner redovisar vilken tidigare arbetslivserfarenhet deras socialsekreterare har. Att socialsekreterare har erfarenhet av att stödja kvinnor och tjejer i prostitution är betydelsefullt, särskilt om de tidigare arbetat eller varit ideellt engagerade på en kvinnojour eller tjejjour. Detta innebär att kompetensen, utifrån dem och kunskapen i hög grad förväntas komma från individen själv, i de kommuner som redovisat socialsekreterarens arbetslivserfarenhet, snarare än från arbetsplatsens interna stöd eller utbildningar. För de socialsekreterare som saknar sådan erfarenhet och kunskap från början kan det antas uppstå ett tydligt behov av kompetensutveckling som inte nämns att de får.

Många svar pekar på egen inläsning, webbutbildningar och individuella initiativ, vilket visar att kunskapen ofta är osystematiskt förankrad i organisationen. Det innebär att tillgången till kunskap varierar mellan kommuner – och mellan individer inom samma kommun, vilket kan leda till ojämlikhet i bemötande och stöd. Svaren visar också på en vilja hos socialtjänsterna att lära sig och förstå och i många fall tar ansvar själv att kunna lära sig.

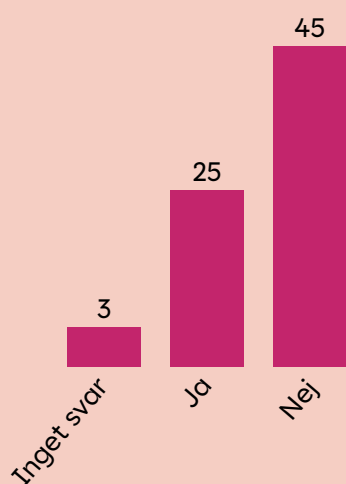
Utbildningsinsatser för socialsekreterare om utsatthet för pornografi och prostitution

Majoriteten av socialsekreterare hos de kommuner som svarat på enkäten erbjuds inte utbildningsinsatser specifikt riktade till utsatthet i pornografi och prostitution. Man kan anta att socialsekreterare söker kunskap på eget initiativ liksom professioner som svarat på frågor om deras egen kunskapsnivå.

Kvinnojourerna och tjejjourerna, runt om i landet, som har nära samarbete med kommunerna använder dem som kunskapskälla genom nätverksträffar och kunskapshöjande föreläsningar internt hos socialsekreterare. Däremot har ingen kommun i denna granskning svarat att kvinnojourerna och tjejjourerna använts för kunskapshöjande insatser.

Kommunala övriga stödinsatser för kvinnor och tjejer utsatta för pornografi och prostitution

Roks ställde frågan till kommunerna om övriga insatser hos kommunerna särskilt riktade till kvinnor och tjejer utsatta i pornografi och prostitution, alltså utöver eventuella exitprogram.

En majoritet av kommunerna svarar att de inte har några särskilda stödinsatser för kvinnor och tjejer som utsatts för pornografi eller prostitution. Några få kommuner uppger att de har vissa insatser, men dessa är inte närmare beskrivna och verkar vara undantag snarare än regel.

Detta tyder på att kvinnor och tjejer som är utsatta i pornografi och prostitution är lågprioriterade eller osynliggjorda i det lokala arbetet. Det saknas strukturerade insatser som är anpassade till den specifika utsatthet som kvinnor och tjejer i prostitution eller pornografi kan ha upplevt – exempelvis psykisk ohälsa, traumabearbetning, behov av skydd, eller hjälp att lämna utsattheten i prostitution och pornografi.

När det saknas riktade insatser och kunskapen är begränsad, ökar risken att kvinnor och tjejer som blivit utsatta inte känner sig välkomna, förstådda eller trygga att söka hjälp hos kommunen. Det kan leda till att många förblir osynliga i systemen – trots att behovet av stöd är stort.

Antalet kvinnor och tjejer som fått stöd, via kommuner, vid utsatthet för prostitution och pornografi under 2024

Det är viktigt att komma ihåg att kvinnor och tjejer i prostitution inte berättar om sin utsatthet av sexuellt våld i de första skedet. Hos kvinnojourerna och tjejjourerna söker kvinnor och tjejer utsatta i prostitution och pornografi stöd för andra våldsuttryck i första stadiet. Det

krävs att bygga upp ett förtroende innan hon känner sig trygg att berätta om hennes utsatthet i prostitution och pornografin.

På frågan om antalet kvinnor och tjejer, utsatta i prostitution, som kommunerna gett stöd till har 54 kommuner inte kunnat svara. De svarade med vet ej/svårt att ge exakt antal/finns ej statistik. 10 svarade mellan 0-5 kvinnor/tjejer. Stockholm stad var den enda kommun som svarade över 30, de hade över 261 personer genom uppsökande arbete. En kommun hänvisade till kvinnojourens statistik.

Roks ställde också samma fråga fast om antalet kvinnor och tjejer utsatta för pornografin. Ingen kommun svarade över 5 ärenden, och en klar majoritet uppgav att de inte vet eller har någon statistik.

Det är generellt svårt för kommunerna att ange exakt hur många kvinnor och tjejer utsatta i prostitution och pornografi som fått stöd under 2024. Flera kommuner saknar specifik statistik eller tydlig dokumentation. Vissa nämner att kvinnor och tjejer ofta inte kommer i direkt kontakt med socialsekreterare utan istället får stöd via specialiserade verksamheter som

kvinnojour/tjejjour och MIKA-mottagningen. Några kommuner rapporterar att få eller inga kvinnor fått stöd, medan en kommun uppskattar att mellan 15 och 30 kvinnor har nåtts av stödinsatser under året.

Den stora osäkerheten i svaren tyder på att kommunerna ofta saknar rutiner för att identifiera, registrera och följa upp kvinnor och tjejer utsatta i porr och prostitution. Utan tydlig dokumentation och statistik är det svårt att bedöma behovet och effekten av insatser.

En del kommuner rapporterar inga eller mycket få kvinnor i målgruppen, vilket kan spegla kommunens storlek eller lokala förutsättningar. Samtidigt visar det på en ojämn tillgång till stöd och kunskap över landet.

För att kunna förbättra insatserna krävs bättre system för att registrera, följa upp och analysera stödet till målgruppen. Samtidigt som det är viktigt att kvinnor och tjejer får vara anonyma i det initiala stödet. Det behövs också ökad samordning mellan socialtjänst, specialiserade mottagningar och kvinnojourerna och tjejjourerna för att få en mer heltäckande bild och säkerställa att fler får adekvat stöd.

”

” Vi är en liten landsbygdskommun som har begränsade resurser, som köper in de insatser vi saknar, då behov uppstår, som vi inte kan tillgodose själva”

”Detta är ett utvecklingsområde hos oss och vi är medvetna om att vi behöver öka vår kunskap kring ämnet.”

” Inte systematiskt, men i de fall länsstyrelsen anordnar eller om kännedom finns om någon särskild utbildning som då blir aktuell”

Citat från kommungranskningen

Sammanfattande analyser

Kvinnojourer och tjejjourer har i nästan 50 år stöttat och hjälpt kvinnor och tjejer som utsätts i prostitution. Svensk lagstiftning och de internationella åtaganden som Sverige har förbundit sig till tydliggör att det offentliga har ett ansvar att erbjuda skydd och stöd. Samtidigt ser jourerna hur utsattheten förändras, ofta genom att byta språk eller ordval för att dölja de verkliga förhållandena. Detta gör det avgörande att kvinnor och tjejer får möta socialtjänster med gedigen kunskap om mäns våld mot kvinnor och ett professionellt bemötande.

Kommunernas svar visar dock att det kommunala skyddsnätet brister allvarligt när det gäller både kompetens och resurser. Mycket tyder också på att problemen handlar mer om prioriteringar än om faktiska ekonomiska begränsningar. Kvinnor och tjejer utsatta i prostitution och pornografi möter ofta könsneutrala hemsidor, titlar och enhetsnamn där stödet huvudsakligen formuleras utifrån ”våld i nära relationer”, trots att många inte utsätts av någon de har en relation till. De möter också socialsekreterare som saknar samordnade insatser, tillräcklig kompetens för att identifiera utsattheten eller strukturer för att aktivt söka upp och nå dem. På så sätt läggs ansvaret för att bli förstodd och få stöd på den enskilda kvinnan eller tjejen, snarare än på det kommunala skyddsnätet. Kommunernas rapportering visar dessutom att kvinnor och tjejer utsatta i pornografi ofta inte räknas in i det stöd som kommunerna är skyldiga att erbjuda.

Rekommendationer

- Samtliga kommuner behöver tillhandahålla ett stödprogram som har en helhetssyn. Stödprogrammen ska inkludera emotionellt stöd, praktisk hjälp och ekonomiskt stöd för att kunna lämna prostitution och pornografi. Stödprogrammen behöver vara riktade till kvinnor samt tjejer, och uttryckligen beskriva det könade våldet utifrån en sammanhållen våldsförståelse. Stödprogrammen måste kunna tillhandahållas med möjlighet till anonymitet. Roks ställer sig kritiska till användandet av begreppet "exitprogram" och förordar att det kallas "stödprogram", då det tydligare markerar att det rör sig om en våldsutsatthet som kvinnor och tjejer erbjuds stöd att frigöra sig från.
- Samtliga kommuner behöver tillhandahålla information på sina hemsidor om det könade våldet riktat mot kvinnor och tjejer, där prostitution och pornografi beskrivs. I informationen ska olika former och uttryck för prostitution och pornografi beskrivas.
- Samtliga kommunerna behöver utbildning i mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn - inkluderat prostitution och pornografi - som ges av kvinnojourerna och tjejjourerna. I utbildningen ska det ingå att förstå våldets mekanismer, könsmaktsordningen, att identifiera våldsutsatthet, fråga om våldsutsatthet och bemötande av kvinnor, tjejer och barn utsatta för prostitution eller pornografi.
- Samtliga kommuner behöver upprätta en samverkansstruktur mellan kvinnojour, tjejjour, polis, sjukvård och socialtjänst - utan krav på att samverkan ska initieras av myndighet samt möjlighet till stöd i samverkan utan biståndsprövning.
- Samtliga socialnämnder behöver besluta om anonymt stöd för kvinnor och tjejer utsatta för mäns och killars våld, inklusive prostitution och pornografi - för att säkerställa samma möjlighet till stöd oavsett var i landet du bor eller befinner dig.
- Långsiktig finansiering behöver säkerställas för kvinnojourerna och tjejjourerna för att fortsätta ge stöd och hjälp till kvinnor och tjejer utsatta för prostitution och pornografi.
- Kvinnojourerna och tjejjourerna står redo att kompetenshöja kommunerna i frågor om våld och bemötande. Det krävs att kommunerna använder kvinnojouren eller tjejjouren.

